

KÖNYVISMERTETÉS.

Madách Imre összes művei. I—II. kötet. Sajtó alá rendezte, bevezette és a jegyzeteket írta Halász Gábor. Budapest, 1942. Révai. 1065, 1223 l. 8°.

Az idei könyvnap egyik legnagyobb eseménye kétségtelenül Madách Imre műveinek régóta várt teljes kiadása volt. A könyvbarát talán fanyalogva nézi a kezébe sehogysém símuló, jogi döntvénytárak küllemére emlékeztető otromba két kötetet, az olvasóközönséget pedig a mai ízléstől annyira távolálló alkotások csüggesztő tömege hozza zavarba. Annál nagyobb azonban az irodalomtudomány híveinek öröme: nemzeti szégyennek is beillő hiányt pótol a Révai Irodalmi Intézet nemes vállalkozása. Mert a Gyulai Pál gondozásában 1880-ban, majd újra lenyomtatva 1894-ben kiadott három kötet ma már antiquáriusi forgalomban sem kapható, meg azután csak címében képviseli Madách összes műveit. Gyulai ugyanis nem a filologus alázatával, hanem a kritikus veres ironjával, meg a tisztelő barát csinosítgató gondoskodásával nyúlt a költő hagyatékához: a gyöngének ítélt alkotásokat elhagyta, a szövegen pedig számos nyelvi-ritmikai változtatást eszközölt.

Már pedig a tudományos kutatás eszményképe a teljesség és a hűség, még akkor is, ha esetleg az esztétikai hatás rovására mennek. Ennek az egyedül helyes elvnek alapján készült a mostani kiadás. A két kötet 7 drámán, 2 „drámai kísérleten”, 3 drámatörödéken, kb. 300 versen, 5 elbeszélésen kívül magában foglalja a költő 4 tanulmányát, 5 cikkét, megyei és országgyűlési beszédeit, azonkívül különböző feljegyzéseit, meg levelezését is. Igaz, hogy ez a kiadás sem kritikai, mert nem adja a törléseket és a változatokat, de a ma ismeretes anyagot a Nemzeti Múzeumban őrzött eredeti kéziratok, illetőleg a Madách életében megjelent nyomtatott szövegek alapján teljes egészében hozza. Így most már valóban együtt van Madách Imre hiteles szellemi hagyatéka, s az irodalomtörténeti értékelés és értelmezés az eddigiéknél szélesebb és biztosabb alapokra építhet. Végleg tisztázódik majd az a kérdés, vajjon *Az ember tragédiája* magányos orom Madách életművében, vagy utolsó láncszeme egy hosszabb írói fejlődésnek. Annyi bizonyos, hogy összes művei alapján jobban bepillantathatunk

Madách írói műhelyébe, s egyéniségét is összetettebbnek, bonyolultabbnak fogjuk látni.

A sajtó alá rendezés fáradságos és felelősségteljes munkája Halász Gábor szakértelmét dicséri. A kommentálás, minthogy a kiadás a nagyközönség számára készült, ezúttal elmaradt; a művek élén mindössze egy rövid — de rövidejében is magvas — bevezetés áll, a jegyzetek pedig az eddigi kiadások és a kéziratok sorsáról tájékoztatnak. A II. kötet 1170. lapján összeállított adatok kiegészítéseképpen megjegyzem, hogy a Fővárosi Lapok 1864-i évfolyama még költőnk életében a következő verseket közölte tőle: *A költő és kedvese, Emlékkönyvbe* (Halásznál: *A galambok*, II. 57. l.), *Csalódás* (Halásznál: *Egy örült naplójából* 17. vers, II. 382. l.), *Egy nőhöz* (Halásznál: *Atlas*, II. 72. l.) és *Bölcsesség van, nő, a szerelemben* (Halásznál: *Szív és ész*, II. 82. l.). Ez a kis adalék is mutatja, hogy Madách Imre még korántsem lezárt fejezete irodalomtörténetírásunknak.

SOLT ANDOR.

Tóth Zoltán: A Hartvik-legenda kritikájához. (A Szent Korona eredetkérdése.) Budapest, 1942. 8-r., 131 l.

Jeles történetírónknak 1937-ben bemutatott, most megjelent munkája a Szentkorona eredetének a Hartvik-legenda alapján kialakult hagyományait vizsgálja kritikai, új szempontokból, a nélkül, hogy ezzel annak közjogi jelentését csak érintené is. Fejtegetései a történettudományra tartoznak. Ám az irodalom történetét is érdeklí egyik fontos megállapítása és egy érdekes föltevése, azért röviden beszámolunk róla. Az előbbi Hartvik Szent István-legendájáról mutatja ki, hogy annak szelleme nem Szent István korszakát tükrözi, hanem „szigorúan Kálmán korabeli megfontolások alapján” készült, a hagyományokból vett elemeket Kálmán céljainak megfelelően csoportosította és voltaképpen a király investitúra-jogának érdekében és VII. Gergely egyházi reformja ellenében szerkesztett írás. — Föltevése pedig magának Hartvik személyének sokat vitatott kilitére vonatkozik. Pauler Gyula, mint ismeretes, a legendairót Arduin győri püspökkel azonosította, s ezt újabban megtámogatták Kniewald Károly kutatásai is, de csak a Hartvik—Arduinus *nevek* azonosíthatásában. A legenda szerkesztése idejében azonban — s ez Tóth Zoltán alapos ellenérve — nem Arduin, hanem — 1111, sőt talán már előbbi évek óta — György püspök áll a győri egyházmegye élén. (A győri, 1928-iki sematizmusban Szabady Béla megállapítása szerint Arduint 1106-ban váltotta fel György püspök.) Az eddigi kutatóknak is feltűnt, hogy a legendairó Hartvik, egyházi hovatartozásáról nem szólva, egyszerűen püspöknek mondja magát, egyházmegye vagy védőszent megnevezése nélkül (címetes vagy fölszentelt püspök pedig akkoriban még nincs) és Tóth Zoltán ehhez a mozzanathoz kapcsolja